

O scrisoare pierdută

Ion Luca Caragiale

1884

CONTEXTUALIZARE ȘI ÎNCADRARE

Surprinzând dintr-o **perspectivă comică** *realitățile românești ale timpului*, dar și ale *naturii umane în general, observator lucid și ironic al metamorfozelor individului și ale societății* aflate sub imperiul „progresului” și al modei, **rafinat psiholog și desăvârșit maestru al jocurilor de limbaj**, Ion Luca Caragiale semnează în comediile sale atât o **cronică vie a epocii în care a trăit**, cât și un tablou imuabil, esențializat, al mecanismelor umane activate în preajma unor moravuri, devenite teme ale operei, precum: **compromisul, imitația, parvenirea, șantajul, corupția, nepotismul, adulterul, minciuna** etc., fiind considerat *cel mai mare creator de tipuri umane din literatura română*.

Reprezentată pe scenă în anul **1884**, **comedia de moravuri** *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale este a treia piesă din seria celor 4 scrise de autor, **accentuând și prezentând cu umor limitele condiției umane**, drept pentru care este considerată o capodoperă a genului dramatic.

Comedia este o specie a genului dramatic, care stârnește râsul prin satirizarea unor moravuri, unor tipuri umane sau unor situații neașteptate. Personajele comice aparțin unor **tipologii clasice**, iar sursa principală a comicului este **contrastul dintre aparență și esență**. Formele comicului sunt diverse: *umorul, ironia și diferite tipuri de comic (de moravuri, de situație, de intenție, de caracter, de limbaj, de nume etc.)*. Fiind un **text dramatic**, *comedia este destinată reprezentării scenice*, dovadă fiind **lista cu „Persoanele”** de la începutul piesei, **prezența didascalilor, compoziția în 4 acte alc. din scene și replici, dialogul și monologul ca moduri de expunere**, precum și **limitarea acțiunii în timp și spațiu**.

Opera aparține **REALISMULUI CLASIC** prin: *satirizarea unor aspecte sociale, spiritul de observație acut, veridicitatea obț. prin tehnica acumulării detaliilor, tipicitatea personajelor*. **Caracterul clasic** este susținut de *echilibrul compozițional, sursele comicului, generalitatea situațiilor și a caracterelor (prostul fudul, canalia, „încornoratul”, cocheta etc.)*

GENEZA

- punctul de plecare: **realitățile social-politice românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea**
- inspirată din **farsa electorală din 1883**

TEMA

- **SATIRIZAREA VIEȚII SOCIAL-POLITICE** dintr-un oraș de provincie în circumstanțele tensionate ale alegerii unui deputat, la sf. sec. XIX
- aspecte din viața publică și de familie a unor **politicieni corupți**:
 - **VIAȚA PUBLICĂ (POLITICĂ)**: *lupta pt. putere politică, șantajul, falsificarea listelor electorale*
 - **VIAȚA PRIVATĂ**: *triunghiul conjugal Zoe - Trahanache - Tîpătescu*

TITLUL

- cuprinde explicit numele obiectului ce va declanșa **conflictul dramatic**, fiind *pretextul intrigii*: *pierderea unei scrisori de amor*
- **SCRISOAREA = LAITMOTIVUL COMEDIEI**
- pune în evidență **contrastul comic dintre aparență și esență**
- pretinsa luptă pentru putere politică se realizează, de fapt, prin **lupta de culise**
- **instrumentul șantajului politic**: „o scrisoare pierdută”

art. nehot. „o” indică atât **banalitatea** întâmplării, cât și **repetabilitatea** ei

- **traseul scrisorii** ordonează acțiunea dramatică și polarizează personajele în fct. de interesele de moment:

Țipătescu - Zoe - Cetățeanul turmentat - Cațavencu - Cetățeanul turmentat - Zoe

- este semnalată **generalizarea acestei practici politice**, idee consolidată ulterior de **introducerea unei noi scrisori** - cea prin care *a parvenit politic Agamemnon Dandanache* -, cu același scop „**strategie**”
- *lumea „scrisorii pierdute”* se dovedește a fi un **cerc închis**, egal cu sine, un *mecanism autoreglator*.

CONFLICTUL

- **principal**:
 - *confruntarea pt. putere politică a două forțe opuse*:
 1. **reprezentanții partidului aflat la putere**: prefectul **Ștefan Țipătescu**, președintele grupării locale a partidului, **Zaharia Trahanache** și soția acestuia, **Zoe**;
 2. **gruparea independentă** constituită în jurul lui **Nae Cațavencu**, ambițios avocat și proprietar al ziarului „*Răcnetul Carpaților*”
 - conflictul are la bază contrastul comic dintre ceea ce sunt și ceea ce vor să pară personajele, dintre aparență și esență
- **secundar**:
 - **grupul Farfuridi - Brânzovenescu**, care se teme de trădarea prefectului

REPERELE SPAȚIO-TEMPORALE

- autorul **evită** să-și plaseze eroii într-o **realitate reperabilă și finită**, preferând a juca ingenios cu valențele universale ale ambiguității, specifice naturii umane
- **laconica precizare** „**În capitala unui județ de munte, în zilele noastre**” orientează așteptările cititorului către o **lume românească eternă**
- adj. pronominal „noastre” creează o **coincidență sugestivă** între **timpul creării operei și timpul mobil al receptării acesteia**
- asigură **ACTUALITATEA** subiectului în orice epocă
- **cr. lit. Nicolae Manolescu**: „*politicul are universalitatea lui și nu pretinde glose de subsol ca să fie inteligibil după decenii*”

STRUCTURĂ ȘI COMPOZIȚIE

- structurată în **4 acte**
- 44 scene
- intervențiile autorului sunt moderate (orientate spre „descrierea tehnică” a decorului)

SUBIECTUL

- acțiunea poate fi structurată pe **momentele subiectului**
- întâmplările nu modifică nimic esențial, ci se derulează **concentric** în jurul pretextului.

ACTUL I	<ul style="list-style-type: none"> - <u>EXPOZIȚIUNEA</u>: <ul style="list-style-type: none"> • îl prezintă pe Ghiță Pristanda (polițaiul orașului), care îi raportează servil lui Ștefan Tipătescu (prefectul județului) în legătură cu misiunea pe care o avuse cu o noapte înainte (numărarea steagurilor) - <u>INTRIGA</u>: <ul style="list-style-type: none"> • Zaharia Trahanache vine cu vestea deținerii scrisorii de amor de către adversarul lor politic, Nae Cațavencu, proprietarul ziarului „<i>Răcnetul Carpaților</i>” • pierderea scrisorii compromițătoare are loc <u>înainte</u> să înceapă comedia • „<i>scrisorica de amor</i>” de la Tipătescu către Zoe, soția lui Trahanache, devine <u>obiectul șantajului politic</u>, prin care Nae Cațavencu speră să obțină candidatura de deputat (acesta o furase de la Cetățeanul turmentat, care o găsisese pe stradă)
ACTUL II	<ul style="list-style-type: none"> - <u>DESFĂȘURAREA ACȚIUNII</u>: <ul style="list-style-type: none"> • Ștefan Tipătescu <i>ordonă</i> arestarea abuzivă și percheziționarea locuinței lui Cațavencu, după care încearcă să îndrepte situația oferindu-i diverse funcții în stat, însă acesta refuză cu îndârjire • Cațavencu reușește să obț. promisiunea Zoei Trahanache pentru candidatura râvnită, aceasta fiind îngrozită că va fi <i>compromisă moral în societate</i> • Farfuridi și Brânzovenescu (2 membri marcanți ai partidului) <i>se tem de trădarea prefectului</i> și trimit la „centru” o <u>telegramă anonimă</u>, pe care prefectul o oprește la timp
ACTUL III	<ul style="list-style-type: none"> • are loc întrunirea electorală în sala mare a primăriei • se rostesc discursurile candidaților Farfuridi și Cațavencu • Zaharia Trahanache <u>răspunde la șantaj cu șantaj</u>, descoperind o poliță falsificată de Cațavencu - <u>PUNCTUL CULMINANT</u>: <ul style="list-style-type: none"> • venirea dispoziției ferme de la „centru” de a fi trecut pe lista candidaților un oarecare Agamemnon Dandanache (<i>Agamiță</i>) • atmosfera devine agitată, iar în timpul încăierării, Cațavencu pierde pălăria în căpușala căreia se afla scrisoarea
ACTUL IV	<ul style="list-style-type: none"> - <u>DEZNODĂMÂNTUL</u>: <ul style="list-style-type: none"> • Agamemnon Dandanache îi întrece în prostie și necinste pe candidații provinciali: „<i>mai prost ca Farfuridi și mai canalie decât Cațavencu</i>” • Dandanache ajunsese pe listă <u>șantajând</u> un politician important tot cu o scrisoare de „amor” • mișelia personajului reiese din faptul că el nu înapoiază scrisoarea, pentru că „<i>mai trebuie ș-altă dată</i>” • Cetățeanul turmentat găsește pălăria cu scrisoarea și i-o înapoiază lui Zoe • adversarii se împacă, iar atmosfera se înveselește, deși votarea în sine fusese o mascaradă dirijată de interesele personale ale unor oameni politici • Nae Cațavencu este mulțumit de „<i>binefacerile unui sistem constituțional</i>”, iar Pristanda confirmă „<i>curat constituțional</i>” (comicul de situație)

PERSONAJELE

- **Caragiale: cel mai mare creator de tipuri umane din lit. rom.**
- personajele acționează **stereotip**, ca niște **marionete**, fără a evolua pe parcursul acțiunii (*personaje plate*)
- aparțin tipologiei clasice, având o dominantă de caracter
- se apropie de realism, fiind individualizate prin limbaj și elemente de statut social și psihologic
- personaje ridicole:
 - Zaharia Trahanache - **tipul încornoratului simpatic**
 - Nae Cațavencu - **tipul parvenitului și al demagogului**
 - cuplul Farfuridi - Brânzovenescu - **tipul politicianului incult și prost**
 - Ștefan Tipătescu - **tipul donjuanului și orgoliosului**
 - Zoe Trahanache - **tipul cochetei adulterine**, dar și al **femeii voluntare**
 - Ghiță Pristanda - **tipul slugarnicului**
 - Cetățeanul turmentat - **tipul alegătorului anonim**, amestecat de frazeologia și demagogia politicienilor (**instrument al hazardului**)
 - Agamemnon Dandanache - **cumulează toate trăsăturile negative ale celorlalte personaje: parvenitismul, prostia, demagogia, incultura, perfidia, ramolismul**

SURSELE COMICULUI

- sunt variate și servesc intenția dramaturgului de a satiriza defectele omenești puse în evidență de campania electorală.

COMICUL DE MORAVURI

- vizează **viața de familie**: imoralitatea triumfului conjugal (relația dintre Tipătescu și Zoe)
- vizează și **viața politică**: modul în care se pregătesc, se desfășoară și se câștigă alegerile, adică șantajul, falsificarea listelor electorale, corupția.
- **spațiul politic devine un circ ridicol al intereselor personale**

COMICUL DE INTENȚIE

- *atitudinea scriitorului față de personaje se reflectă în vorbirea lor*, utilizarea **neologismului** reflectând **adâncimea contrastului comic dintre APARENȚĂ și ESENȚĂ**
- personajele mai modeste în pretenții sunt doar **ironizate**: ele doar pronunță greșit (**Pristanda, Cetățeanul turmentat**).
- în schimb, ambițiosul **Cațavencu**, *incult*, dar *snob*, cu *pretenții de erudiție* (avocat, director de gazetă, președinte al unei societăți „*enciclopedice*”, aspirant la mandatul de deputat), este **satirizat**: atribuie sensuri greșite neologismelor.
- un singur personaj este **grotesc**: **Dandanache**, „*alesul*” trimis de la centru - **Senil**, cu o vorbire **incoerentă**, este **incapabil** de a asimila neologismul, care este înlocuit de interjecție și onomatopee - „*Închipuieste-ți să vii pe drum cu birza ținți postii, hodoronc-hodoronc, zdronca-zdronca...*” (Dandanache).

COMICUL DE SITUAȚIE

- susține tensiunea dramatică prin întâmplări neprevăzute, construite după scheme clasice:
 - **pierderea și găsirea scrisorii**,
 - **acumularea progresivă**,
 - **coincidența**,
 - **confuzia, repetiția**,
 - **triumful conjugal**
 - **quiproquoul** (Dandanache îl confundă mereu pe Trahanache cu Tipătescu),
 - **evoluția inversă a lui Cațavencu** (păcălitorul păcălit),
 - **perechea Farfuridi-Brânzovenescu**.

COMICUL DE CARACTER

- izvorăște din comportarea personajelor, din atitudinea lor și din ipostazele în care acestea sunt prezentate, din **contrastul dintre pretențiile pe care le au și acțiunile lor**.
- cuprinde tipologiile clasice, reliefând *defecte general-umane* pe care Caragiale le sancționează prin **râs**, cum sunt: **demagogia lui Cațavencu**, **servilismul lui Pristanda**, **senilitatea lui Dandanache**.

COMICUL DE NUME

- ilustrează principalele trăsături de caracter ale personajelor.
- **Ghiță Pristanda**: numele polițaiului sugerează **caracterul servil și umil, obediența față de șefi, lipsa de personalitate**, deoarece „*pristanda*” este un joc popular, asemănător cu brâul, ce se dansează într-o parte și în alta, conform strigăturilor și comenzilor unui conducător de joc.
- **Cațavencu** vine de la „*cață*” care înseamnă „palavragioaică” și de la „*cațaveică*” – haină cu două fețe – , de unde reiese **demagogia și ipocrizia** personajului.
- **Sarcasmul lui Caragiale atinge apogeul comicului** prin numele lui **Agamemnon Dandanache**, care constă în alăturarea ridicolă a numelui marelui strateg grec cu „*dandana*” care înseamnă „încurcătură”, sugerând astfel **ridicolul personajului**, dus până la **grotesc**.
- **Zaharia Trahanache**: sugerează **ramolismul și ticăiala** – „zahariseala” – și ușoara modelare a eroului de către superiorii de la „centru” („trahana” – cocă moale).
- **Stefan Tîpănescu** evocă **tipul abil, junele prim, cuceritor de inimi**
- **Farfuridi și Brânzovenescu**, prin aluzia culinară, sugerează **imbecilitatea, dependența**, fiindu-și unul altuia de folos (farfuria și brânza).

COMICUL DE LIMBAȚI

- sursă de **caracterizare indirectă**, se evidențiază **incultura personajelor**, ușor de dedus din:
- **ticuri verbale**
- **greșeli de exprimare**
- pronunțarea greșită a **neologismelor** („*bampir*”, „*soțietate*”),
- **false etimologii** – „*capitaliști*” pentru locuitorii capitalei, „*faliți*” pentru oameni de fală, „*renumeratie*” în loc de „remunerație, salariu”,
- **truisme** („*O soțietate fără prințipuri, vasăzică nu le are*”),
- **paradox** („*curat mișel*”, „*După lupte seculare care au durat aproape treizeci de ani*”),
- **anacolut** („*eu care, familia mea*”),
- **nonsens** („*Din două una, ori să se revizuiască, primesc, dar să nu se schimbe nimic, ori să nu se revizuiască, primesc, dar atunci să se schimbe pe ici pe colo și anume prin părțile esențiale. Am zis!*”),
- **tautologia** („*enteresul și iar enteresul*”),
- **confuzii paronimice** („*scrofulos la datorie*” în loc de scrupulos) etc.

CONCLUZIE

Așadar, prin comedia de moravuri *O scrisoare pierdută*, I. L. Caragiale realizează o veritabilă **„galerie de ariviști”**, provocând râsul cititorilor, dar, în același timp, atrăgând atenția spectatorilor/cititorilor, în mod critic, asupra **„comediei umane”**. Comicul este armonizat cu **tragicul** („*îndărătul oricărei comedii se ascunde o tragedie*” – Titu Maiorescu) într-o operă de excepție, **mereu vie și actuală**, care îndeamnă și astăzi la cercetare estetică spre a-i fi pătrunse toate sensurile și mecanismele artistice care au generat-o.